

Mødet den 5te November.

Herr Professor *L. Müller* meddeelte efterfølgende Undersøgelse af græske Mynter, der have Tegnet **T** til Typ.

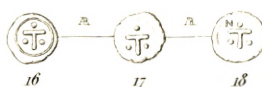
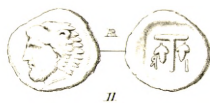
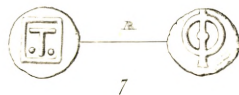
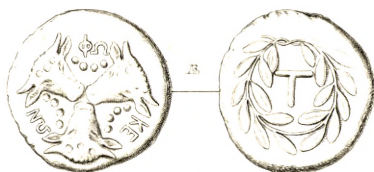
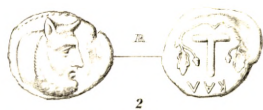
De Mynter, som her skulle undersøges, ere:

1. \mathcal{A} . 1 $\frac{1}{2}$. Overdelen af en Tyr med Menneskehoved. Nedenunder, Maanens Tegn. \mathcal{R} . **T** i en fiirkantet Fordybning. I det kongl. Myntcabinet. Vægt 1,06 franske Grammer.¹⁾
2. \mathcal{A} . 2. Samme Typ. \mathcal{R} . **T**. Forneden og oven: **KAA** og Egeblade med Agern. I det britiske Museum. Vægt 0,87 Gr.
3. \mathcal{A} . 1. En Hielm. \mathcal{R} . **T** i en fiirkantet Fordybning. I det britiske Museum. Vægt 0,71 Gr.
4. \mathcal{A} . $\frac{3}{4}$. Samme Advers. \mathcal{R} . En Amphora, behængt med Tænier; paa dens Forside **T**. I en fiirkantet Fordybning. I det britiske Museum. Vægt 0,26 Gr.
5. \mathcal{A} . 4 $\frac{1}{2}$ -5. **ΦΩΚΕΩΝ** Tre Tyrehoveder med Tænier om Hornene. \mathcal{R} . **T** i en Laurbærkrands. I det kongl. Cabinet og andre Samlinger. Vægt 9-8 Gr.
6. \mathcal{A} . 1. Et Æthiop-Hoved. \mathcal{R} . Tre forbundne **T**, i en rund Fordybning. I det britiske Museum. Vægt 0,69 Gr.
7. \mathcal{A} . 1. **T** imellem to Kugler, i en Fiirkant. \mathcal{R} . **Φ** med en Kugle paa Midten. I General Fox's Samling. Vægt 0,59 Gr.

¹⁾ Vægten er i det Følgende overalt angiven i franske Grammer.

8. \mathcal{R} . 1. **NAM** Tre Agern. \mathcal{R} . Tre forbundne **T**. I Oberst Leake's Samling. Vægt 0,67 Gr.
9. \mathcal{R} . $1\frac{1}{2}$. Zeus's Hoved, med Baand om Haaret. \mathcal{R} . Tre forbundne **T**, imellem hvilke **FAA**. I General Fox's Samling. Vægt 0,49 Gr.
10. \mathcal{R} . 1. Et Gorgone-Hoved. \mathcal{R} . Tre forbundne **T** med en Kugle i Midten; imellem dem **KPA**. I det britiske Museum. Vægt 0,68 Gr.
11. \mathcal{R} . $1\frac{1}{2}$. Herakles's Hoved med Løvehuden. \mathcal{R} . **T** imellem \mathfrak{A} 1 og to Drueklaser, i en firkantet Fordybning. I det keiserlige Cabinet i Wien (Vægt 0,70 Gr.) og flere Samlinger.
12. \mathcal{R} . $1\frac{1}{2}$. Et qvindeligt Hoved med Krands om Haaret, i ældre Stil. \mathcal{R} . **T** i en rund Fordybning. I det britiske Museum. Vægt 0,92 Gr.
13. \mathcal{R} . $1\frac{1}{2}$. Det samme Hoved (?) af senere Arbeide. Samme Revers. I det britiske Museum (Vægt 0,76 Gr.) og i Mus. Hunter. Tab. 57,9 (Vægt 0,81 Gr.).
14. \mathcal{R} . $\frac{3}{4}$. En Muslingskal. \mathcal{R} . **T** mellem tre Kugler, omgivet af en Cirkel. Carelli Tab. CXVIII, 393 (Vægt 0,154 Gr.) og fl. St.
15. \mathcal{R} . $\frac{3}{4}$. Samme Advers. \mathcal{R} . **T** mellem 3 Kugler. Mionnet I p. 148 n° 463 og fl. St.
16. \mathcal{R} . $\frac{3}{4}$. **T** mellem 3 Kugler, i en Cirkel. \mathcal{R} . **T** mellem 3 Kugler. Fiorelli Monete di citta greche Tav. I, 16.
17. \mathcal{R} . $\frac{3}{4}$. **T** mellem tre Kugler paa Adv. og \mathcal{R} . I det kongl. Cabinet og flere Samlinger. Vægt 0,22-0,128 Gr.
18. \mathcal{R} . $\frac{3}{4}$. Samme Typer, med **N** til Mærke paa \mathcal{R} . I det kongl. Cabinet. Vægt 0,18 Gr.

De anførte Mynter have **T**, enkelt eller tredobbelt, til Hovedtyp (med Undtagelse af Nr 4 og 5), og det er fornemmelig Betydningen af dette Tegn det her er Hensigten at undersøge.

Da det paa de 10 første Mynter synes at maatte opfattes paa eens Maade, skulle disse betragtes under eet; de 8 sidste, paa hvilke det muligt har en forskiellig Betydning, ville til Slutningen blive omhandlede særskilt.

Vi skulle først, uden at tage Tegnet **T** i Betragtning, gienneengaae Mynterne Nr 1-10 for at undersøge, til hvilke Lande eller Stæder de henhøre.

Nr 1-2. Den første af disse Mynter er udgivet i Fortegnelsen over Leipzigs Myntsamling under Tauromenium.²⁾ Paa denne Stads Mynter findes vistnok en Mennesketyr ligesom paa mange andre græske Mynter fra Sicilien og Nedreitalien; men den adskiller sig i alle andre Henseender fra Tauromeniums Mynter og slutter sig saa nøie til Nr 2, at den upaatvivlelig maa henføres til det samme Prægested som denne. Nr 2, der forefindes blandt de ubestemte Mynter i det britiske Museum³⁾ og ikke er udgivet, maa være præget i Kalydon i Ætolien. Iblandt de Mynter, der vare Gienstand for Undersøgelse i den Afhandling om græske Mynter med et Bogstav eller Monogram til Typ, som findes meddeelt i Oversigten over Videnskaberne Selskabs Forhandlinger og dets Medlemmers Arbejder for 1857⁴⁾, var der 4 Sølvmynter, som paa Adv. havde Overdelen af en Mennesketyr, paa R. et stort **F**, det æoliske Digamma. Medens dette Bogstav paa de 2 mindre var enestaaende, var der paa de 2 større tilføiet Navnet **KΑΛΛΙΡΟΑ** og paa den ene af disse endnu en todeelt Indskrift, der var usikker. Sestini

2) Katalog des Münzkabinet der Stadtbibliothek zu Leipzig Nr 131. Ved denne Samlings Salg i 1853 blev Mynten erhvervet til det danske Myntcabinet.

3) Den havde idetmindste der i Aaret 1836 sin Plads iblandt de uvisse, da Brøndsted giennemsaae disse for at gjøre et Udvalg til at afstøbes for det danske Myntcabinet. Af alle de Mynter i det britiske Museum, som her ere giorte til Gienstand for Undersøgelse, nemlig Nr 2-4, 6, 10, 12 og 13, forefindes Afstøbninger i Svovl i det kongl. Cabinet.

4) I Heftet for November Nr 7 S. 153 f.

og Cavedoni havde læst denne Indskrift AIO/ÆOIN og antaget Mynten at være præget i Kalydon, hvis Indvaanere ifølge Thucydides vare Æolere, som kunde formodes at have havt F til Begyndelsesbogstav af deres Navn. Jeg søgte at vise, at denne Bestemmelse af Prægestedet maatte ansees for velbegrundet, men tillige, at den tvivlsomme Indskrift maatte læses KOIN(ον) AIOΛ(εων) og KΑΛΛΙΡΟΑ ansees som et andet Navn for Staden Kalydon, og endelig, at paa Grund af Indskrifterne paa de 2 større Mynter ogsaa de 2 mindre, der havde været henførte til Elis, maatte tillægges Æolerne i det sydvestlige Ætolien. Mynten Nr 2 har paa Adv. den samme Fremstilling af Mennesketyren og paa R. istedetfor en Typ et stort Bogstav eller bogstavliggende Tegn ligesom hine, og til dette er KΑΛ tilføiet, ligesom KΑΛΛΙΡΟΑ paa 2 af de omtalte; det kan da ikke betvivles, at den hører sammen med de andre, og at KΑΛ maa opfattes som Begyndelsen af Navnet paa Myntstaden, Kallirrhoa eller Kalydon. Mennesketyren, af hvilken Hovedet er fremstillet paa Adv., er altsaa Achelous, den høit ansete Gud for Floden, der strømede langs Grændsen af det af Æolerne beboede Distrikt i Ætolien. Maanens Tegn, som er tilføiet paa Nr 1, træffes ved Siden af det samme Achelous-Hoved paa een af Mynterne fra de tilgrændsende Akarnanere.⁵⁾

Nr 3 og 4, der ikke ere udgivne, høre formodentlig til Phocis. Der gives nemlig phociske Sølvmynter af samme Størrelse og Fabrik, der have den samme Hielm af korinthisk Form paa R.⁶⁾, og ved T, der paa Nr 3 er anbragt alene paa R., paa Nr 4 paa Amphoraen, slutte de sig til den følgende Mynt med Phociernes Navn, der paa R. har T i en Krands.

⁵⁾ Mienn. S. III p. 454 n° 7.

⁶⁾ Med et Tyrehoved paa Adv. Af disse Mynter haves 2 Exemplarer i det kongl. Cabinet og 2 andre i det britiske Museum (jvfr Mus. Payne Knight p. 45, F, 3); at de ere fra Phocis, sees deraf, at der paa det ene Exemplar i det britiske Museum bag Halsen af Oxehovedet er tilføiet ΦΟ.

Ligesom Tyrehovedernes Horn paa Nr 5, ere Amphoraens Hanke paa Nr 4 behængte med Tænier.⁷⁾

Nr 5 er en bekiendt Mynt, ifølge Indskriften slaaet i Phocis. Med Hensyn til de 3 Tyrehoveder er der fremsat to forskiellige Conjecturer af Cavedoni, den ene, at de betegne det ved 3 Veie deelte Phocis⁸⁾, den anden, at de sigte til en 3-Aars-Oftring af 3 Tyre, som hed *Τριπύια*, af hvilket Ord **T** skulde være det første Bogstav.⁹⁾ Der vil nedenfor blive handlet om Betydningen af denne Fremstilling, see S. 189 Anm. 50 og 199.

Nr 6 maa være præget i Delphi. Denne Mynt er udgivet af Bosset og efter denne af Mionnet under Kranion paa Cephalonia¹⁰⁾, fordi den har samme Fremstilling paa **R**. som Nr 10; Hovedet er uden nærmere Betegnelse kaldt et uskiægget blottet Mands-Hoved. Den eiendommelige Fremstilling af de 3 forbundne **T** er ikke tilstrækkelig til at begrunde Henførelsen til Kranion, hvilket sees deraf, at den samme findes paa Nr 8 og 9 fra Mantinea og Elis. Ingen af de to Udgivere har lagt Mærke til det Charakteristiske ved dette Hoved; det er et Negerhoved; de svulmende Læber, den tykke Næse, det korte krusede Haar lade ingen Tvivl herom.¹¹⁾ Men et Negerhoved findes ikke paa andre græske Mynter end paa Delphi's og henviser altsaa til denne By. Reversen passer til Phocis, idet **T** her ligesom paa de foregaaende er anbragt istedetfor en Typ og er gientaget 3 Gange ligesom det phociske Emblem Tyrehovedet paa Nr 5. Mynten stemmer i Henseende til Fabriken

7) I det britiske Museum ere disse Mynter henlagte under Argos, men uden tilstrækkelig Grund.

8) Ifølge et Sted hos Lactantius ad Stat. Theb. p. m. 329 C, hvor Phocis kaldes *trifida*. Spicil. num. p. 79.

9) Bullet. dell' inst. archeol. 1853 p. 93 not. 2.

10) Bosset Méd. de Céphalonie pl. III, 32, p. 25. Mionn. S. IV p. 185 n° 19.

11) Af denne Mynt, der, saavidt mig er bekiendt, kun findes i det ene Exemplar i det britiske Museum, som er udgivet af Bosset, haves en Afstøbning i det kongl. Myntcabinet, som er nøiagtig giengivet paa Tavlen. Lovrigt er ogsaa i det af Bosset givne Stik Neger-Charakteren kiendelig.

overeens med de smaa delphiske og phociske Sølvmynter; at det Negeragtige i Hovedet ikke er saa skarpt udhævet som paa nogle af de ældste fra Delphi, hidrører derfra, at den er fra en senere Periode end disse. Hvad Betydningen af dette negeragtige Hoved angaaer, skulle her ikkun i Korthed de forskellige givne Forklaringer anføres. Panofka har meent, at det forestiller Delphos, hvem Delphi skyldte sin Anlæggelse og sit Navn, og som ifølge forskellige Sagn skulde være en Søn af Melaine, Kephissos's Datter, og Poseidon, eller af Melantho, Deukalions Datter, og den samme Gud, eller af Kelaino, Hyamos's Datter, og Apollo, altsaa Søn af en Moder, hvis 3 forskellige Navne inde- slutte Betydningen af *den Sorte*.¹²⁾ Wieseler, Preller og Leake have fremsat den Formodning¹³⁾, at det er Hovedet af Æsop, som ifølge en Tradition skulde have været en sort Slave, og om hvem det fortæltes, at han ved sin Optræden i Delphi i den Grad havde vakt Folkets Forbittrelse, at det styrtede ham ned ad en Klippe, et Mord, som senere maatte udsones, da Delphi blev hiemsøgt af Ulykker. Cavedoni¹⁴⁾ har anført vægtige Grunde imod denne Mening; men den Forklaring, han selv giver, er endnu mere usandsynlig, nemlig, at det er Hovedet af Apollo selv, fremstilt enten i archaisk-hieratisk Stil eller med æthiopisk Charakter paa Grund af særegne Myther om hans Herkomst. Panofka's Conjectur har meest for sig; naar det ikke kan være et Gudehoved, ligger det unægtelig nærmest at ansee det for Hovedet af en local Heros eller af Stadens mythiske Anlægger, og at denne er bleven afbildet som en Neger, er ikke usandsynligt, naar man tager Hensyn til Etymologien af Moderens forskellige Navne og erindrer, at der gaves en anden græsk-æthiopisk Heros, Memnon.¹⁵⁾

¹²⁾ Programmet til den 9de Winckelmannsfest 1849, Delphi und Melaine, S. 6, hvor den nærmere Udvikling findes.

¹³⁾ Bullet. dell' inst. arch. 1852 p. 176. Archäol. Zeitung 1856 S. 189. Numismata Hellen. Eur. Gr. p. 45.

¹⁴⁾ Bullet. dell' inst. arch. 1853 p. 94-95.

¹⁵⁾ Jvfr Panofka anf. St. S. 14.

Nr 7 er rimelig fra Phlius. Den er afbildet blandt de uudgivne Mynter af General Fox's Samling og i Beskrivelsen af disse anført under Phocis, dog med tilføiet Spørgsmaalstegn.¹⁶⁾ Da denne Mynt har T paa R. tilfælles med de foregaaende fra Phocis, kunde det synes velbegrunder at ansee Φ paa Adv. for Begyndelsesbogstavet af Phociernes Navn. Men den maa dog snarere tillægges Phliasierne, fordi disses Mynter i Almindelighed have den samme Revers, nemlig et enestaaende Φ med Kugler tilføiede¹⁷⁾; der er ikke Grund til at henføre nogen af de Mynter, der have Φ uden Laurbærkrands, til Phocis, og der findes ikke Kugler anbragte paa de phociske Mynter.

Nr 8. Af Indskriften og Typen paa Adv. sees, at denne Mynt er præget i Mantinea. Den er udgivet af Leake i Numismata Hellenica.¹⁸⁾ Agern var eet af Arkadernes vigtigste Produkter og sagdes i den ældste Tid at have udgiort deres Hovednæring¹⁹⁾; der fandtes store Egeskove omkring Mantinea.²⁰⁾ Det er imidlertid rimeligt, at denne Fremstilling nærmest har en hieratisk Betydning ligesom de græske Mynttyper overhovedet, og at den staaer i Forbindelse med Zeus's Dyrkelse; Egen med dens Frugt var helliget til Zeus, navnlig til den arkadiske Nationalgud, der havde sin ældgamle Helligdom paa Lycæusbierget.²¹⁾ Angaaende den tredobbelte Gientagelse af Agernet, see nedenfor S. 190 Anm. 52 og S. 199.

Nr 9. Indskriften $FA\Lambda$, som er særegen for Eleernes Mynter, viser, at denne Mynt hører til Elis. Det er altsaa

16) Unedited or rare greek coins p. 23, pl. VIII, 86.

17) At Mynterne med den stangende Tyr paa Adv. og Φ paa Rev. høre til Phlius, kan sluttes deraf, at der haves en Mynt med denne Advers, paa hvilken Phliasierne Navn er heelt skrevet (Mionn. II p. 198 n° 367).

18) Addenda Eur. Greece p. 161.

19) Arkaderne kaldes *βαλανογάροι*, og af en Indskrift erfares, at der i Arkadien betaltes Told af Agern. Cavedoni i Bull. arch. dell' inst. 1843 p. 107-8.

20) Leake anf. St.

21) Bötticher Baumkultus des Hellenen S. 406 f.

Zeus's Hoved, der er fremstilt paa Adv. Den er udgivet blandt de ubekjendte Mynter af General Fox's Samling.²²⁾

Nr 10 er ifølge Indskriften **KPA** præget i Kranion paa Cephalenia. Det eneste Exemplar, der haves af denne Mynt, i det britiske Museum, er udgivet af Bosset og efter denne af Mionnet.²³⁾

Vi gaae over til at undersøge de tvende Tegn, der ere fælles for de 10 anførte Mynter, det enkelte og det tredobbelte **T**. De maae efter Rimelighed forklares paa eens Maade, da de begge forekomme paa phociske Mynter.

Det ligger nærmest at antage **T** for Begyndelsesbogstavet af et Stadnavn. Ligesom her paa Nr 1-3 og 7, findes der ofte paa Mynter fra Peloponnes og Mellem-Hellas, istedetfor en Typ, et stort Bogstav, der er Initialiet af Navnet paa Folket eller Staden, og ligesom der paa Nr 6 og 8-10 er et tredobbelt **T**, haves der en Mynt fra Heræa i Arkadien, paa hvilken **E**, det gamle Begyndelsesbogstav af Stadens Navn, er anbragt 3 Gange som Typ.²⁴⁾ Vi ville forsøge at anvende denne Forklaringsmaade paa de foreliggende Mynter. Nr 1 og 2 høre til Ætoliën, som ovenfor er viist; der fandtes østligt i denne Provinds en By Trichonion, som kunde være betegnet ved **T**; Nr 2, der allerede indeholder Stadnavnet Kalydon, maatte altsaa være præget af Trichonion i Forbindelse med denne By. I Phocis var der 4 Byer, hvis Navn begyndte med **T**, nemlig Tithorea, Tithronion, Trachin og Tritæa; een af disse kunde være Myntstedet for Nr 5, der bærer Phociernes Navn, saavel som for Nr 3 og 4, der ifølge det Foregaaende ogsaa høre til Phocis. Nr 6 kunde være præget af Delphi i Forening med den samme By. Paa Nr 7 med Phlasiernes Initial kunde **T** betegne Fæst-

²²⁾ Pl. IX, 98, p. 25.

²³⁾ Méd. de Céphalonie pl. III, 31, p. 25. Mionn. S. IV p. 185, n° 18.

²⁴⁾ Brøndsted Voy. en Greece II p. 307-8, pl. LII, 1. Fox Unedited or rare greek coins pl. IX, 101.

ningen Trikaranon i dette Folks Distrikt. Nr 8, der bærer Mantineas Navn, kunde være slaæet af denne Stad i Forbindelse med Nabostaden Tegea. I det sydlige Elis var der en By ved Navn Typaneæ, som kunde antages at være betegnet ved det tredobbelte T paa den eleiske Mynt Nr 9. Og hvad endelig Nr 10 angaaer, fandtes der paa Cephalaria, foruden de 4 betydelige Stæder, der have efterladt os Mynter og af hvilke Øen havde Navnet Tetrapolis, endnu en lille By Taphos; Mynten kunde være slaæet i Forbindelse med denne af Kranion, hvis Navn den indeholder.

En Forklaring som den fremsatte er ikke antagelig. De Stadnavne, der kunde være betegnede ved T, Trichonion, Tithorea eller de 3 andre Navne paa phociske Stæder, Trikaranon, Typaneæ, Taphos, ere Navne, som ikke forekomme i det numismatiske System; de fleste af disse Byer vare ubetydelige og have neppe slaæet Mynt. En tredobbelt Gientagelse af Begyndelsesbogstavet er en saa egen Maade at betegne Stadnavnet paa, at det har Sandsynligheden imod sig, at 4 Byer, hvis Navn begyndte med T, skulde have brugt samme og anvendt den i Myntpræget, og det maa findes at være besynderligt, at denne usædvanlige Fremstilling af tre T kun træffes paa Mynter, hvis Typ eller Indskrift viser hen til en anden Stad eller et andet Folk, end det, der kan være betegnet ved T. Det er ligeledes paafaldende, med Hensyn til de af disse Mynter, som maatte antages at være prægede af to Stæder i Forening, at disse Stæder ere betegnede paa saa forskiellig Maade. Paa Nr 2, der indeholder den første Stavelse af Navnet Kalydon, skulde den anden Byes Navn være udtrykt ved Begyndelsesbogstavet alene, og medens paa Nr 6 Delphi har sit Præg i Negerhovedet, paa Nr 8 og 10 Mantinea og Kranion hver sin Typ tilligemed den første Stavelse af Navnet, skulde paa disse Mynter den anden By kun være betegnet ved en tredobbelt Gientagelse af sin Initial. Man kunde med Grund vente, at en af to Byer i Fællesskab slaæet Mynt indeholdt en ligelig Beteg-

nelse af begge, og dette er ogsaa Tilfældet med andre græske Mynter af denne Slags.²⁵⁾ Endelig lader **T** sig ikke vel opfatte om et Stadnavn paa den lille Mynt Nr 4, paa hvilken det er anbragt paa Amphoraen; man finder ikke saaledes paa græske Mynter Stadens Navn anbragt paa selve den Figur eller Gienstand, der udgør Typen.²⁶⁾

Som Begyndelsesbogstav af et Personnavn kan **T** ikke opfattes. Der er ikkun to af Mynterne, med Hensyn til hvilke det Spørgsmaal kunde opkastes, om det betegner en Person, nemlig Nr 4 og 5, hvor det er anbragt paa Amphoraen og i Krandsen. Man træffer undertiden paa selve Billedet, der udgør Typen, enkelte Bogstaver, der formodentlig betegne Stempelskiærerens Navn, og paa Sicyons Kobbermynter findes der i Krandsen paa **R.**, istedetfor det almindelige **Σ** eller **ΣΙ**, ogsaa forskellige andre Bogstaver eller Monogrammer, der maae forklares om Øvrighedspersoner. Men **T** foran paa Amphoraen paa den lille Mynt Nr 4 er altfor fremtrædende til at det kan antages for Stempelskiærerens Mærke. **T** er ogsaa undertiden paa Kobbermynten Nr 5 saa stort, at det ikke vel kan betegne en Person²⁷⁾, og paa Phocis's Mynter findes der ikke noget andet enkelt Bogstav end dette **T** indeni Krandsen, der ellers stedse indeslutter **Φ** eller **ΦΩ**, Begyndelsen af Phociernes Navn.²⁸⁾ **T** maa paa disse tvende Mynter upaatvivlelig for-

²⁵⁾ At en lille Sølvmynt, der har et stort **H** til Typ, i hvilket Phistelias Navn er anbragt med smaa Bogstaver, ikke kan antages at være slaaet af denne By (Puteoli) i Forbindelse med Herculanium eller med Heraklea i Lucanien, som Lenormant har antaget, vil blive viist nedenfor S. 184.

²⁶⁾ Man træffer vel undertiden Myntstadens Navn anbragt paa et Skiold, men det kan da ansees for et Vaabentegn, da det vides af de gamle Forfattere, at Lacedæmonerne, Messenierne og Sicyonierne havde **A**, **M** og **Σ** til Skioldmærke og der paa Vasebilleder træffes **ΑΘΕ**, Athens Navn, paa Skiolde.

²⁷⁾ Saaledes paa den paa Tavlen afbildede Revers, der er taget efter et Exemplar af denne Mynt i Thorvaldsens Museum.

²⁸⁾ I Mionn. S. III p. 496 n° 20 er en phocisk Mynt anført med et Monogram i Krandsen; men dette er rimelig Phociernes eget Monogram, unøjagtigt giengivet; see min Afhandling i Vidensk. Selsk. Skr. før 1857,

klares paa samme Maade som paa Nr 3, der ogsaa er fra Phocis, og paa hvilken det enestaaende som Typ anbragte T ikke lader sig ansee for Begyndelsesbogstavet af et Personnavn.

Naar T hverken udtrykker Navnet paa en Stad eller paa en Person, maa det undersøges, om det betegner Værdien eller Myntsarten.

Navnet paa Myntsarten findes, som bekendt, undertiden fuldstændigt anført paa autonome græske Kobbermynter især fra en sildigere Tid²⁹⁾, og der haves Mynter fra den samme Periode som de her omhandlede, hvilke istedetfor en Typ have et stort Bogstav, der rimelig angiver Myntsarten, navnlig italiske Kobbermynter med et Σ som et Tegn for Semiuncia³⁰⁾, og smaa Sølvmynter fra græske Stæder i Nedreitalien og paa Sicilien med et H som Hemioboltegn. Disse sidste behøve en nærmere Omtale, da de have været underkastede forskiellige Forklaringer. Tre af dem have Stadnavne med smaa Bogstaver

Overs. Nr 7, S. 185-86. Hos Mionnet s. St. Nr 18 er der efter Harwood under Phocis anført en Mynt med et Tyrehoved paa Adv. og en Krands med et heelt skrevet Magistratsnavn paa R.; men Navnet er urigtigt læst, og Mynten hører til Koreyra, see Beskr. over Mynterne i Thorvaldsens Museum S. 90 Nr 497.

- ²⁹⁾ Saaledes Triobolos paa en Mynt fra Samothrace, Obolos paa Mynter fra Metapont og Chios, Hemiobolon paa Mynter fra Ægium i Achaia og fra Chios, Dichalkon og Tetrachalkon ligeledes paa Chios's Mynter.
- ³⁰⁾ Mus. Kircher. Cl. I Tav. VI, 7; Carelli Tab. X, 12-13, p. 3, og Tab. XXVII, 6, p. 8. Det maa dog bemærkes, at Σ findes enestaaende paa nogle andre Mynter, der paa R. have 1 eller 2 Uncemærker, paa hvilke det altsaa maa have en anden Betydning, see Mus. Kircher. Inc. Tav. V, 11-12 og Carelli Tab. XIII, 1-4. Som Mærke forekommer paa Kobbermynter fra Mamertinerne og fra Rhegium et Π, der kan antages at betegne Πεντούγχιον, see Friedlaender Oskische Münzen S. 27 og Mommsen Römisches Münzwesen S. 298 Anm. Et O paa Mynter fra Metapont og Lokri i Nedreitalien er ogsaa blevet anset for et Oboltegn, see Bull. archeol. Napol. Nova Ser. IV (1855-56) n° 87, p. 101-2. Paa Kobbermynter fra Herodes den Store har De Saulcy antaget Værdien at være betegnet ved et stort X for Chalkus, ved ΔI for Dichalkon og ved et TP sammensat Monogram som Mærke for Trichalkon, til hvilken Antagelse Mynternes Vægt passer, see Bull. archeol. de l'Athenæum franç. 1855 p. 74.

føiede til det store **H**, een Phistelia, en anden Allipha, en tredje Segesta; tre andre have **H** alene paa **R.** og ere ifølge Typerne paa Adv. fra Kumæ, Kroton og Rhegium.³¹⁾ **H** har paa nogle af disse Mynter været anseet for Begyndelsesbogstavet af Heraklea's Navn, og Lenormant har meent, at Mynten med Phistelia's Navn var præget af denne By (Puteoli) i Forbindelse med Herculanium eller Heraklea i Lucanien.³²⁾ Men de, hvis Indskrift eller Typ henviser til andre Byer, skulde da ogsaa være prægede af Heraklea i Forbindelse med disse; det er ikke sandsynligt, at Heraklea har slaaet Mynt i Forening med flere saa langt borte liggende Stæder og ikkun smaa Mynter, som alle disse ere; der haves ellers ikke fra Heraklea Mynter prægede i Fællesskab med andre Byer, og fra Herculanium kiendes ikke Mynter. Cavedoni har anseet dette Tegn (**H** eller **Ξ**) for et Symbol³³⁾; men et saadant Symbol lader sig ikke nogetsteds paavise. Den rimeligste Forklaring er den, der først er bragt i Forslag af Fiorelli og derpaa er fremsat af Minervini, at **H** betyder Hemiobol.³⁴⁾ Alle de Mynter, paa hvilke dette Tegn forekommer, ere smaa Sølvmynter, som med Hensyn til Størrelsen kunne være Hemioboler, og det stemmer med denne Opfattelse, at de haves fra sex, tildeels langt fra hverandre liggende Byer; vel er ikkun Vægten af een af disse Mynter bekendt, men den passer til en Hemiobol.³⁵⁾

³¹⁾ Fiorelli *Annali di num.* I, tav. I, 4-7, p. 10-12, og tav. III, 4. Friedlaender *Oskische Münzen* S. 27 og 32. Minervini i *Bull. Napol. Nova Ser.* V p. 52-54.

³²⁾ *Revue num.* 1844 p. 249 not.

³³⁾ *Bull. dell' inst. archeol.* 1850 p. 198. Carelli *Tab.* p. 8 og 88.

³⁴⁾ See de Anm. 31 anførte Steder. Minervini gjør opmærksom paa, at **H** hos Bøotierne betegnede Hemiobolion (ifølge Franzus *Elem. epigr. gr.* p. 348), og antager det for ikke usandsynligt, at det **H**, der forekommer som Typ paa **R.** af de støbte Koppermynter, der paa Adv. have **ΑΣ** og af Andre ansees for prægede af Asculum og Hadria i Picenum eller af Asculum og Herdonia i Apulien, ligeledes betegner Værdien som en halv Unce. Mommsen anseer ogsaa **H** paa disse Mynter for et Hemiobol-tegn, see *Röm. Münzwesen* S. 307.

³⁵⁾ See Friedlaender *anf. St.* S. 27.

At de foreliggende Sølvmynter, skøndt fra forskellige Steder, alle have omtrent samme Størrelse, anbefaler ved det første Øiekast den Forklaring, at Værdien er betegnet ved **T**. Flere af de ringere græske Myntsorter, til hvilke Størrelsen kunde passe, havde Navne, som begynde med dette Bogstav, nemlig: Trihemibolion ($1\frac{1}{2}$ Obol), Tritartemorion eller Tritemorion ($\frac{3}{4}$ Obol), Trihemitartemorion ($\frac{3}{8}$ Obol), Tetartomorion eller Tartemorion ($\frac{1}{4}$ Obol). Man har alle disse Myntsorter udprægede; de ere navnlig paaviste blandt Athens Sølvmynter.³⁶⁾ **T** blev i Regning anvendt til at betegne Tetartomorion, hvilket sees af en atheniensisk Abacus, der er os opbevaret.³⁷⁾ Paa Mynter fra Luceria i Apulien finder man et **T**, der synes at have Hensyn til Værdien og kan forklares som et Tegn for Teruncius, der ifølge en romersk Forfatter blev betegnet ved dette Bogstav.³⁸⁾ De omtalte Mynter fra Italien med et stort **H** frembyde en Analogi for at forklare **T** som Begyndelsesbogstavet af Navnet paa en Myntsort. Det beroer da paa, om Vægten af Mynterne passer til nogen af de anførte Sorter.

Den Myntfod, som var den herskende i den mellemste Deel af Hellas, paa Peloponnes og de ved samme liggende Øer, i hvilke Dele af Grækenland alle de her omhandlede Mynter ere prægede, var den æginæiske, af hvilken Didrachmen, som var den største Sort, oprindelig, som det synes, havde veiet 14,5 fr. Grammer, men efterhaanden var gaaet ned og i den Periode, som her foreligger (det 5te til det 2det Aarh. f. Chr.), i Almindelighed havde en Vægt af 12 Gr., ofte kun af 11-10 Gr.³⁹⁾ De Mynter, som høre til dette System, lade sig med temmelig

³⁶⁾ Prokesch v. Osten i Abhandl. der Berliner-Academie 1848 S. 9 f. og Denkschr. der Wiener-Academie 1854 S. 257 f. Leake Numismata Hellenica Eur. Gr. p. 21. Beulé Monnaies d'Athènes p. 54 f.

³⁷⁾ Boeckh i Archäol. Zeitung 1847 S. 44-46. **T** findes i samme Betydning anbragt paa et Regnebord paa et græsk Vasebillede, s. Ascherson Archäol. Zeitung 1857 S. 61.

³⁸⁾ See Mommsen Römisches Münzwesen S. 405-6.

³⁹⁾ See især Boeckh Metrol. Untersuchungen VII.

Sikkerhed, idetmindste med Hensyn til de større Sorter, skielne fra dem, der høre til det attiske Myntsystem, efter hvilket Tetradrachmen var den største Sort, som i Giennemsnit veiede 17-16,5 Gr.⁴⁰⁾

De store ætoliske Sølvmynter med det bekrandsede Hoved og den staaende Heros veie 10,5-10,2 Gr., de almindelige smaa Sølvmynter med Atalantas (Ætolias) Hoved og Vildsvinet 2,64-2,20 Gr.; hine ere altsaa Didrachmer, disse Trioboler af en meget forringet æginæisk Myntfod. Obolen maatte i Forhold have en Vægt af 0,88-0,73 Gr., og Nr 2 (af 0,87 Gr. Vægt), der ifølge Prægets Charakter hører til den samme Periode som de anførte Mynter, passer altsaa i Vægt til denne Myntsort. Mynten Nr 1 veier mere (1,06 Gr.); men da den ifølge Stilen i Hovedet og ifølge Fabriken hører til en ældre Periode, i hvilken Mynterne af den æginæiske Fod sædvanlig havde en større Vægt, kan den ogsaa have været en Obol. Det er imidlertid muligt, at de begge ere Trihemioboler. Nr 1 maa nemlig oprindeligt have veiet mere, da den er slidt, og det samme maa antages om Nr 2, der ogsaa har lidt noget; de mindre Myntsorter vare i Almindelighed af en forholdsvis lavere Vægt end de større, som man ogsaa vil see af Vægt-Angivelserne i det Følgende.⁴¹⁾ De almindelige phociske Sølvmynter, med det kvindelige Hoved eller Apollo-Hovedet paa Adv. og Tyrehovedet paa R., veie 2,9-2,7 Gr. og ere altsaa æginæiske Trioboler. De mindre ogsaa hyppigt forekommende Mynter med Tyrehovedet og det halve Vildsvin veie 1,03-0,80 Gr. og nogle

⁴⁰⁾ De følgende Vægte ere uddragne dels af Mynterne i det kongl. Cabinet og i Thorvaldsens Museum; dels af de Vægt-Angivelser, der findes hos Mionnet, C. og T. Combe, Leake og Andre, reducerede til franske Grammer.

⁴¹⁾ Den naturlige Grund hertil var, at der til Stempelskiæringen og Udmyntningen af de mindre Sorter medgik forholdsvis større Omkostninger, som maatte indvindes ved den mindre Vægt. Ligeledes kunde Bestræbelsen for, at de smaa Mynter ikke skulde blive altfor vægtige, hvilket vilde have deres Indsmeltning tilføje, let medføre, at de kom til at veie for lidt.

endnu mindre med et Tyrehoved og en Hielm (see Anm. 6) 0,56 og 0,40 Gr.; de maae ansees for Oboler og Hemioboler. Naar Nr 3, der veier 0,71 Gr., betragtes i Forhold til disse, er den nærmest en Tritartemorion eller $\frac{3}{4}$ Obol, og Nr 4, hvis Vægt er 0,26 Gr. eller $\frac{1}{3}$ af den foregaaende, bliver altsaa en Tartemorion eller $\frac{1}{4}$ Obol.⁴²⁾ De større Sølvmynter fra Delphi med et Vædderhoved paa Adv. og et Giedehoved mellem to Delphiner paa R. veie 1,43-1,13 Gr., altsaa omtrent det Halve af de almindelige phociske Trioboler, og maae da ansees for Trihemioboler. Af de mindre, der have Æthiophovedet paa Adv. og Giedehovedet paa R., er et Exemplar i det britiske Museum af Leake⁴³⁾ angivet at veie 10,1 eng. Gran = 0,65 fr. Grammer. Dette er det halve af hvad de større veie og giver en $\frac{3}{4}$ Obol; Nr 6, der har det samme Æthiophoved paa Adv. og er omtrent af samme Vægt (0,69 Gr.), maa altsaa holdes for en Tritartemorion. Af Sølvmynterne fra Phlius veie de med Tyren paa Adv. og Φ (alene eller i en Epheukrands) paa R. 2,8-2,4 Gr., de med den halve Tyr og Φ 0,88-0,77 Gr.; hine ere altsaa Trioboler, disse Oboler af æginæisk Fod.⁴⁴⁾ Nr 7 bliver saaledes ifølge sin Vægt (0,59 Gr.) ogsaa en Tritartemorion.⁴⁵⁾ Af de arkadiske Fællesmynter veie de større, saavel de med det qvindelige Hoved og den thronende Zeus som de med Zeus's Hoved og den paa Klippen siddende Pan, 2,9-2,0 Gr., de mindre

⁴²⁾ Det er ogsaa muligt, at Nr 4 har været bestemt til en Trihemitartemorion eller $\frac{3}{8}$ Obol, da ved en saa liden Mynt ikke Vægten kom synderlig i Betragtning. Dersom de øvrige Mynter ansees som Trihemiobolia og Tritartectoria, altsaa som indbefattende 3 Stykker af en vis Myntsort, vilde det være i Overeensstemmelse hermed at tillægge Nr 4 en Værdi af 3 Hemitartectoria; jvfr Anm. 50 og 51.

⁴³⁾ Num. Hellen. Eur. Gr. p. 45.

⁴⁴⁾ En Mynt fra Phlius i det kongl. Cabinet med Tyren paa Adv. og Φ i et Hiul paa R. veier 1,31 Gr. og maa i Forhold til de andre være en Trihemiobol.

⁴⁵⁾ Kuglerne paa denne Mynt kunne ligesaa lidt som paa Phlius's andre Mynter have Hensyn til Værdien. Jvfr Boeckh Metrol. Unters. S. 301 og Leake Num. Hell. Eur. Gr. p. 93.

med Pans Hoved og det arkadiske Monogram 0,87-0,71 Gr.; af Mantineas Mynter med Agern til Præg veie de større med Biørnen og 3 Agern 2,72-2,41 Gr., de mindre med Biørnehovedet og 1 Agern 1,03-0,78 Gr.⁴⁶⁾ Disse Mynter ere altsaa æginæiske Trioboler og Oboler, og den Myntsort, til hvilken Nr 8 ifølge sin Vægt (0,67 Gr.) bedst passer, er ogsaa her Tritartemorion. I Elis's Myntsorter finder en betydelig Vægtforskjellighed Sted. Didrachmerne veie 12,5-10,4 Gr., Drachmerne 5,9-4,1 Gr., Triobolerne 2,9-2,2 Gr., Obolerne (med Ørnehovedet paa Adv. og Lynilden paa R.) 1,2-0,73 Gr. I Forhold til Gennemsnitsvægten af disse Myntsorter er Nr 9, der veier 0,49 Gr., en Hemiobol; men dersom den sammenlignes med dem af Drachmerne, Triobolerne og Obolerne, der have den laveste Vægt, bliver den nærmere en Tritartemorion ligesom de foregaaende. Kranions Mynter veie, de større med Vædderen og Buen 3,0-2,6 Gr., de mindre med Vædder-Hovedet og -Foden 0,89 Gr., og ere altsaa æginæiske Trioboler og Oboler. Nr 10 maa i Forhold til disse ligeledes være en Tritartemorion.

Det staaer tilbage at undersøge Kobbermynten Nr 5 med Hensyn til dens Værdi. Navnene paa de græske Kobbermynter vare, som bekjendt, Chalkus, af hvilken der gik 8 paa en Obol, og Lepton eller Kollybon, som igjen var $\frac{1}{2}$ af Chalkus.⁴⁷⁾ 6 Chalkus gjaaldt altsaa lige med en Tritartemorion, en Trichalkon med en Trihemitartemorion og en Dichalkon med en Tartemorion. De almindelige phociske Kobbermynter, der paa Adv. have et Tyrehoved eller et Athenehoved forfra, paa R. Φ eller $\Phi\Omega$ i en Krands, veie fra 1,3 til 3,4 Gr.; af disse ere de mindste formodentlig Kollyba, de andre Dikollyba eller Trikollyba, og Nr 5, der veier 8-9 Gr., kan da antages for en Chalkus eller en Dichalkon. Det er vanskeligt at bestemme, hvor-

⁴⁶⁾ Med Hensyn til Vægten af disse Mynter, see især Leake Num. Hellen. Eur. Gr. p. 68-69.

⁴⁷⁾ See de Anm. 36 anf. St.

ledes overhovedet de græske Kobbermynter skulle benævnes, da de havde en fingeret Værdi, som ikke stod i nøiagtigt Forhold til deres Vægt. Prokesch von Osten og Beulé, som i den nyeste Tid have gjort Athens Kobbermynter til Gienstand for en grundig Undersøgelse, ere, skjøndt de afvige fra hinanden med Hensyn til hvorledes de mindre Kobbermynter, der veie fra 1 til 4 Gr., skulle fordeles mellem de 3 Sorter, Kollyba, Dikollyba og Trikollyba, enige i at antage, at de, der veie 5-7 Gr., have hørt til Chalkus og de, der veie 9 Gr., til Dichalkon.⁴⁸⁾ Naar vi i Overensstemmelse hermed antage, at Nr 5, af hvilken flere Exemplarer give en Vægt af 8-9 Gr., er en Dichalkon, kan T betegne Tartemorion, som var af samme Værdi; man træffer oftere paa Kobbermynter Værdien betegnet ved Navnene Obolos og Hemiobolion⁴⁹⁾, som ellers vare egne for Sølvmynter.⁵⁰⁾

Undersøgelsen af Mynternes Vægtforhold giver altsaa det Resultat: at Nr 1 og 2 kunne være Trihemiobolia; at Nr 3, 6, 7, 8 og 10 passe bedre til Tritartemoria end til nogen anden Myntsort; at Nr 9 ogsaa muligt har været en Tritartemorion; at Nr 4 saavel som Nr 5 efter Sandsynlighed ere Tartemoria. Da T ikke findes paa større Mynter, ledes man saaledes til at

⁴⁸⁾ Prokesch v. Osten i Denkschr. der Wiener-Academie 1854 S. 259. Beulé Monnaies d'Athènes p. 76-77.

⁴⁹⁾ See Anm. 29.

⁵⁰⁾ De ovenfor Anm. 30 omtalte 3 Kobbermynter fra Herodes den Store, som De Sauley med Grund har anseet for Chalkus, Dichalkon og Trichalkon, veie, den 1ste 3,1 Gr., den 2den 4,8 Gr., den 3die 8,8 Gr. Dersom Vægten af disse lægges til Grund her, bliver Nr 5 en Trichalkon og faaer da samme Værdi som den lille Sølvmynt Nr 4, ifald denne ansees for en Trihemitartemorion (s. Anm. 42); de 3 Tyrehoveder kunde da være anbragte for yderligere at betegne, at Mynten gjaldt 3 af de mindre Mynter (Chalkus) med eet Tyrehoved. Men i den senere Periode, til hvilken Herodes's Mynter høre, havde Kobbermynterne i Almindelighed en større Værdi i Forhold til deres Vægt end tidligere, hvilket blandt andet fremgaar af de Myntnavne, der forefindes paa Chios's Kobbermynter fra den senere Tid, jvfr Anm. 29.

antage, at det er brugt til at betegne forskellige smaa Myntsorter, som begyndte med dette Bogstav.⁵¹⁾ Skiondt Værdien ellers ikke blev angivet paa Mynter fra de ovenanførte Stæder eller Folk, kan der dog have været Grund til at gjøre en Undtagelse med disse, baade fordi de vare saa smaa og nærgrændsende til andre af en forskiellig Værdi, hvorfor der behøvedes et eget Tegn til at skielne dem fra disse, og fordi de Sorter, de skulde gaae for, vare saa sieldne. Hvad det tredobbelte **T** angaaer, kunde **T** være saaledes gientaget for at udfylde Rummet symmetrisk, og for at det, fra hvilken Side Mynten betragtedes, kunde vise sig rigtigt. Man kunde ogsaa, da denne tredobbelte Gientagelse kun finder Sted paa Tritartemoria, antage, at **T** paa disse betegnede Tartemorion, saa at Værdien ved de 3 **T** var angivet som 3 Tartemoria; der haves andre Mynter med en dobbelt eller tredobbelte Typ, der kunne opfattes paa denne Maade.⁵²⁾

Der lader sig dog fremsætte nogle væsentlige Indvendinger mod denne Forklaring. **T** skal ifølge samme være brugt til at betegne 3 forskellige Myntsorter, Trihemiobolion, Tritartemorion og Tartemorion, og 2 af disse paa Mynter fra det samme Folk, Phocierne. Gaaer man udenfor Mynterne, finder man ikke Spor til, at **T** i Grækenland er blevet anvendt til at betegne nogen anden Mynt end Tartemorion. Det kan heller ikke nægtes, at Nr 1 og 2 ifølge Vægten snarest maae antages for Oboler og Nr 9 for en Hemiobol. Paa Nr 4 findes **T** foran paa den hellige Amphora, hvilket ikke synes at være det

⁵¹⁾ Dersom Nr 4 antages for en Trihemitartemorion (see Anm. 42) og Nr 5 for en Trichalkon (see Anm. 50) af samme Værdi, faaer man det Resultat, at **T** paa alle Mynterne kan betegne en Triade af smaa Sorter, nemlig af Hemiobolia, Tartemoria og Hemitartemoria (eller Chalkus).

⁵²⁾ Der gives Trioboler fra Mantinea med 3 Agern, medens de tilsvarende Oboler ikkun have 1 Agern, jvfr Anm. 46. De smaa tarentinske Mynter med 2 Hestehoveder veie det dobbelte af dem med 1 Hestehoved; hine ere Oboler, disse Hemioboler. 1, 2 og 3 Ax paa Sølvmünter fra Arpi synes ogsaa at antyde Værdien, jvfr Fiorelli Mon. di citta gr. p. 17 not. 25.

passende Sted at anbringe Værdibetegnelsen paa. Der er derfor Grund til ikke at blive staaende ved denne Opfattelse.

Der er endnu en Forklaringsmaade tilbage; man kan ansee **T** for et Symbol. Jeg skal anføre de Grunde, som tale herfor, og vise, hvilken Betydning der da formodentlig er at tillægge dette Symbol.

Det ligger nær, naar man spørger om dette Tegn har en symbolsk Betydning, at sætte det i Forbindelse med det ægyptiske og asiatiske saakaldte Hankekors. Det ægyptiske Symbol, der benævnes saaledes (*croix ansata, croix ansée*), er velbekiendt. Blandt de varierende Former af det er den almindeligste: . Det kaldes ogsaa af sin Form *det ægyptiske Tau* og med Hensyn til sin Betydning *Livets Tegn*. Archæologerne ere enige i at ansee det for et Symbol paa det guddommelige eller tilkommende Liv. Det er vel ikke sikkert, hvoraf Tegnet er dannet; men der er Grund til at antage, at **T** er den væsentlige Bestanddeel i samme, og at det øverste Stykke er et Haandgreb eller en Hank.⁵³⁾ Symbolet forefindes ogsaa under den anførte Form paa asiatiske Monumenter; men det Hankekors, som man hyppigst træffer paa disse og udelukkende paa Mynter, har foroven en Cirkel, med hvilken det **T**-formede Tegn snart er forbundet ved et Mellemlid, hvorved det faaer Udseende af et almindeligt Kors, snart er umiddelbart forenet, saa at derved Figuren fremkommer. Det er muligt, at dette Tegn har samme Betydning som det ægyptiske⁵⁴⁾; men der er ogsaa Grunde, som tale for, at det er blevet brugt som et Symbol paa Guddommen selv, navnlig paa Hovedguddommen i den phœniciske Religion, Baal, der tænkes baade som et evigt Urvæsen og som en tredobbelt sig aabenbarende Guddom⁵⁵⁾,

⁵³⁾ See især Raoul Rochette's Afhandling De la croix ansée i Acad. des inscr. T. XVI, P. II p. 286 f.

⁵⁴⁾ Dette er Raoul Rochette's Mening, see Acad. des inscr. T. XVI P. II p. 312 f. og T. XVII P. II p. 375 f.

⁵⁵⁾ Movers Die Phœnicier I S. 188-89, 256-62 o. fl. St.

saa at Cirkelen betegner Evigheden i Urvæsenet, det tregrenede Kors Trefoldigheden i Aabenbaringen, og det lader sig bedst opfatte saaledes i Præget paa Mynterne, som alle enten have phœnicisk Skrift eller ere fra Steder (Cypern og Tarsus), hvor den phœniciske Religion var fremherskende.⁵⁶⁾

Det maa fremdeles bemærkes, at ogsaa Kors eller T-formede Tegn uden Ring vare hellige Symboler hos de vestasiatiske Folk; dette kan sluttet af Fremstillingerne paa adskillige Monumenter⁵⁷⁾, og det bekræftes ved Stedet hos Ezechiel IX, 4, hvor det siges, at Propheten skal sætte et *Tau* paa Panden af Guds Udvalgte; thi dette bør forstaaes om et Korstegn i Overeensstemmelse med det phœniciske Bogstavs Form og de paa Monumenterne afbildede Symboler.⁵⁸⁾

Man træffer undertiden paa Mynter prægede i det sydlige Lilleasien et T uden Ring, der lader sig antage for det samme Symbol som Hankekorset. Et saadant er det, der er anbragt foran den staaende Zeus-Baal paa en persisk Satraps Mynt⁵⁹⁾; da denne Mynt ikkun indeholder phœnicisk Skrift og har det

⁵⁶⁾ See især Luynes Num. des satrapies et de la Phénicie pl. I, VIII og XIII; Num. et inscr. Cypristes pl. I, II, VI, VII og XII. Lajard (i Acad. des inscr. T. XVII P. I p. 348 f.) har fremsat den Mening, at Hankekorset er opstaaet af det paa assyriske, persiske og phœniciske Monumenter forekommende Emblem, Mihir, hvilket han antager at betegne den guddommelige Triade i disse Folks Religioner og at være sammensat af en Ring som Symbol paa den øverste evige Guddom, af Overdelen af Ormuzd (eller Baal) i Menneske-Skikkelse (ofte udeladt) og af Vingerne samt Halen af en Due, Symbolet paa den assyriske og phœniciske Venus, senere den persiske Mithra. Det er vel ikke sandsynligt, at det asiatiske Hankekors har denne Oprindelse, fordi det gaaer hoit op i Tiden, i Formen er forskielligt fra Mihir og findes sammen med dette Emblem paa Mynter; men der er intet til Hinder for at antage, at det har været Symbolet for Guddoms-Triaden i den phœniciske Religion, som svarede til Mihir i den assyriske-persiske.

⁵⁷⁾ See Raoul Rochette a. St. T. XVII P. II p. 380-381 og Lajard s. St. p. 374-375.

⁵⁸⁾ Dette er viist af Raoul Rochette a. St. T. XVI P. II p. 297 f.

⁵⁹⁾ Luynes Num. des Satrapies pl. I, 1. I Beskrivelsen p. 1 af den tilsvarende Mynt Nr 3 er anført, at der staaer ΣO foran Zeus's Figur; men istedetfor Σ findes i Afbildningen et Tegn, der snarere synes at være phœnicisk, og O kan ogsaa opfattes som et phœnicisk Bogstav.

assyrisk-persiske Emblem Mihir til Typ paa Reversen, er der nogen Grund til snarere at antage **T** for et Symbol end for et græsk Bogstav. Paa samme Maade kan **T** opfattes paa en anden i Cilicien under det persiske Herredømme præget Mynt, paa hvilken det findes under Zeus-Baals Thronstol⁶⁰); paa en Mynt fra Tarsus med phœnicisk Indskrift er Hankekorset anbragt under den samme Guds Stol⁶¹). Det er ovenfor anført, at Baal blev opfattet som en tredobbelt Guddom, og det er formodentlig ogsaa en Tre-Eenhed i den øverste Gud, der er betegnet ved de tregrenede Symboler, der hyppigt forekomme i Præget paa Mynter fra det sydlige Lilleasien, nemlig det cili-ciske og lyciske saakaldte Triquetra⁶²) og det af 3 Menneskebeen sammensatte Symbol, Triskele⁶³). Fremdeles finder man paa en lycisk Mynt, der har det eiendommelige lyciske Symbol paa Adv., paa Fordelen af en Hest et **T** anbragt⁶⁴), som kan forklares paa samme Maade. Det var nemlig hos de vestasiatiske Folk ligesom hos Ægypterne Skik at indbrænde hellige Mærker paa Offerdyr eller Dyr, der vare viede til Guderne, og Hesten var hos Perserne helliget til den øverste Gud; man træffer ogsaa Hankekorset anbragt som et helligt Tegn paa Heste⁶⁵).

Dette Symbol kunde let forplante sig til Grækerne. I de asiatiske Lande, paa hvis Mynter det findes, vare Grækere blan-

⁶⁰) Luynes a. St. pl. XII, 7, tillagt Mallus og Soli. Det maa dog bemærkes, at paa andre Mynter med samme Typer findes græske Bogstaver under Gudens Thronstol.

⁶¹) Luynes a. St. pl. VIII, 7.

⁶²) Jvfr Paucker og Curtius i Archæol. Zeitung 1851, S. 377 og 380; 1855, S. 10-12.

⁶³) Dette findes ogsaa anvendt som Baals Symbol paa en phœnicisk Votivsteen, see Gesenius Mon. Phoen. Tab. 23.

⁶⁴) Fordelen af Hesten er sammenføiet med Fordelen af en Tyr, der ligeledes har et helligt Mærke. Tyren var ogsaa viet til den øverste Gud og Solguden. See Raoul Rochette a. St. T. XVI P. II p. 323 og 328 not.

⁶⁵) Saaledes paa Hestene i en Procession, der er afbildet paa en Solvskaal funden i en Grav i Cære i Etrurien. Grifi Mon. ant. di Cere Tav.

dede med den oprindelige Befolkning og den græske Cultus nøie forbundet med den asiatiske, hvorom ogsaa Mynterne vidne. Man har i Thessalien paa Gravstene, der have græske Forestillinger og Indskrifter, truffet Emblemer, der have Formen af et paa et Fodstykke stillet **T** med en Kreds over; de ere rimeligt dannede efter det asiatiske Hankekors, der ogsaa blev anvendt som Symbol over Gravskrifter⁶⁶). At dette Symbol ogsaa er bragt til Italien, sees af en i en etrusk Grav funden Sølvskaal, paa hvilken det gientagne Gange er anbragt.⁶⁷) Det var fra Phœnicierne, at Grækerne havde faaet deres Alphabet; det phœniciske Bogstav, hvoraf det græske **T** var opstaaet, havde Formen af et Kors, og et Kors kaldet Tau var, som ovenfor anført, hos de semitiske Folk et helligt Symbol. Dette kunde let lede til, at **T** hos Grækerne ogsaa blev anvendt som et Symbol af høiere Betydning, ligesom dette var Tilfældet med adskillige andre Bogstaver, f. Ex. **E**, der var Apollos hellige Bogstav og betegnede Indbegrebet af de delphiske Lærdomme⁶⁸), og **Y**, der i Pythagoræernes Lære var et Symbol paa det menneskelige Liv⁶⁹). Der haves ogsaa et Udsagn, hvoraf man kan slutte, at der hos Grækerne er blevet tillagt Bogstavet **T** en hellig Betydning, nemlig af Aristides Quintilianus, der siger om det: *ἱερόν ἐστι Θεοῦ*.⁷⁰) Denne Forfatter, der levede i en senere

VIII-IX; Raoul Rochette a. St. p. 312-324 og p. 379 f. Et andet helligt Symbol, der har nogen Liighed med Hankekors, findes paa et persisk Relief som Mærke paa den sasanidiske Konges Hest. Raoul Rochette a. St. p. 324 og Lajard. a. St. p. 363-365.

⁶⁶) Raoul Rochette a. St. T. XVII P. II p. 384-86. Det tilsvarende puniske Symbol findes ofte paa Gravstene. Raoul Rochette a. St. T. XVI, P. II p. 325-26.

⁶⁷) See Anm. 65.

⁶⁸) Dette **E** var i Templet i Delphi afbildet i Guld, i Kobber og i Træ. Plutarch de **EI** Delphico, Cap. 3. Jvfr Creuzer Zur Archäologie III, S. 406-7; Göttling Ges. Abhandlungen I S. 236-37.

⁶⁹) De divergerende Linier betegnede Dydens og Lastens forskellige Veie. Jvfr Lange i Böttigers Archäol. und Kunst I S. 58 Anm. 1; Lobeck Aglaoph. p. 1342 f.; Göttling Ges. Abhandlungen I S. 286.

⁷⁰) De Musica II p. 159 (Meibom ant. musicæ auct. I). Først Toelken (Ver-

Tidsalder (formodentlig i Begyndelsen af det 2det Aarh. eft. Chr.), mener, at Bogstavets hellige Charakter hidrører fra dets Liighed med Plectrum; men det er sandsynligt, at den maa udledes deraf, at det i Orienten blev brugt som et helligt Symbol.⁷¹⁾

Dernæst maa det bemærkes, at man til Præget paa græske Mynter finder endeel Tegn af lignende Art anvendte, et Slags matematiske Figurer, som upaatvivlelig ere hellige Symboler. Et af de meest udbredte var den bekiendte Pentagon (*Pentagramma*, *Pentalpha*), som forekommer paa Mynter fra Lilleasien, Grækenland og Nedreitalien⁷²⁾; det betegnede i den pythagoræiske Lære Sielens Sundhed og blev formodentlig i Asklepios's Cultus brugt som et Symbol for Hygiea.⁷³⁾ Herhen høre fremdeles de Kors af forskiellig Form, der træffes baade som Hovedtyp og som Mærke paa Mynter fra Korinth, Knossus, Syrakus, Eryx og italiske Stæder; de ere rimelig af orientalsk Oprindelse og kunne føres tilbage til det asiatiske Hankekors.⁷⁴⁾ Da i dette asiatiske Symbol **T** afvexler med et almindeligt Kors, og da det Bogstav, som var blevet til det græske Tau, hos Phœni-

zeichniss der Gemmensammlung in Berlin S. 36-37, Nr 167) og derpaa Raoul Rochette (a. St. T. XVII P. II p. 378-79) have sat denne Forfatters Yttring om det græske *Tau* i Forbindelse med det ægyptiske Livets Tegn og det phœniciske Tau efter Ezech. IX, 46.

- ⁷¹⁾ Nogle Forfattere have antaget, at paa de Lister, der førtes over de romerske Soldater, **T** blev brugt til at betegne dem, der vare i Live, ligesom de Døde betegnedes ved **Θ**; dersom dette har været Tilfældet, har denne Brug af Bogstavet **T** rimelig havt sin Oprindelse fra dets Betydning som Livets Tegn i Orienten; men det er tvivlsomt, om dette forholder sig rigtigt. Arrhingi Roma Subterr. II p. 573. Böttigers Archäol. u. Kunst S. 58, Anm. Raoul Rochette a. St. T. XVI P. II p. 289.
- ⁷²⁾ Som Hovedtyp paa Mynter fra Pitane i Mysien og paa italiske Kobbermynter (Mus. Kircher. Inc. Tav. I, 5-6, Carelli Tab. LVII, 3 og 7), som accessorisk Typ paa Mynter fra Cypseli i Thracien, fra Alexander den Store og Philip III (som Mærke for en sythracisk By, s. Numism. d'Alexandre p. 167-168 og 394), fra Nuceria, Velia og flere græske Byer i Nedreitalien.
- ⁷³⁾ Creuzers Symbolik IV S. 578. Lange i Böttigers Archäol. und Kunst I S. 56 f. Lobeck Aglaoph. p. 1346.
- ⁷⁴⁾ See Raoul Rochette a. St. T. XVI P. II p. 302-3 og T. XVII P. II p. 379.

cierne og endnu hos Hebræerne, Æthioperne, Etrurerne og Umbreerne havde Formen af et Kors eller to hinanden over-
 skiærende Linier, tør det vel antages, at man hos de gamle
 Folk har anseet Tegnet **T** for det, vi kalde et Kors, ligesom
 det ogsaa i den christelige Kirke er blevet betragtet som saa-
 dant⁷⁵⁾, og vi maae være berettigede til, naar vi træffe dette
 Tegn anvendt paa samme Maade som de firarmede Kors, nem-
 lig som Typ paa Mynter fra Grækenland og Italien, at opfatte
 det som disse, altsaa som et helligt Symbol.

Gaae vi over til de foreliggende Mynter, ville vi finde, at
 der er Grund til, paa disse snarere at opfatte **T** som et Sym-
 bol end som et Bogstav. Naar man vender Mynten Nr 2 saa-
 ledes, at Stadnavnet **KAA** staaer ret, hvilket baade er det na-
 turligste og i Overensstemmelse med de tilsvarende ætoliske
 Mynter, paa hvilke det heelt skrevne Navn **KAAΛΙΡΟΑ** staaer
 ovenover det store Bogstav, der udgjør Typen (see Side 175),
 faaer Tegnet Formen **⊥**; det kan da ikke være Bogstavet, men
 vel Symbolet Tau, da det asiatiske Hankekors undertiden har
 denne Stilling.⁷⁶⁾ Der er Grund til at see **T** paa samme
 Maade i Krandsen paa Nr 5; thi Krandsen er paa de pho-
 ciske Mynter, der have **ΦΩ** indeni samme, i Almindelighed
 vendt saaledes, at de sammenfœiede Ender af de to Laurbær-
 grene, der danne Krandsen, befinde sig forneden og Bladene
 gaae mod hverandre opadtil, hvilken Stilling ogsaa er den na-
 turligste. Amphoraen paa Nr 4 maa ansees for et til Tempel-
 tienesten hørende Kar, da det er behængt med Tænier; at **T**

⁷⁵⁾ Da det staaer i fiernere Sammenhæng med nærværende Undersøgelse, skal det her ikkun berøres, at Bogstavet **T** af Lucian (Iud. voc. c. 12) sammenlignes med **σταυρός** (*patibulum*), at denne Figur af de Christne ogsaa anvendtes til at betegne Christi Kors, og at den har faaet Navnet *crux commissa*. Som en Form af det christelige Kors forefindes **T** paa Roger II af Siciliens Mynter, med Kugler anbragte omkring det ligesom paa de her omhandlede Mynter Nr 7 og 14-18.

⁷⁶⁾ Fellow Coins of anc. Lycia pl. XIV, 1. Luynes Num. des Satrapies pl. VIII, 1 og pl. XII, 7. Jvfr Raoul Rochette a. St. T. XVII P. II p. 225.

er anbragt foran paa dette Kar, leder til at ansee det for et helligt Tegn, ligesom paa den lyciske Mynt, paa hvilken det befinder sig som Mærke paa Hesten (see Anm. 64). De tre Tere saaledes sammensatte, at de, idetmindste paa een af Mynterne, Nr 10, hvor der er en Kugle i Midten, danne eet Tegn, et trearmet Kors, der paa den ene Side slutter sig til de firarmede Kors paa de anførte Mynter fra Grækenland og Italien, paa den anden Side til det lyciske og ciliciske saakaldte Triquetra og til Triskele.⁷⁷⁾

Spørges der endelig, hvilken Betydning der skal tillægges dette Symbol paa de nærværende, reent græske Mynter, da er det naturligt at antage, at tilligemed Tegnet ogsaa dets Betydning er bleven forplantet fra Asien til Grækenland. Ved de asiatiske Symboler, der sammenfattes under Benævnelsen Hankors, synes der at have været to forskellige, men dog sammenhængende Begreber betegnede, det ene, optaget fra den ægyptiske Symbolik, Begrebet om et guddommeligt Liv, baade det høiere lyksalige Liv, som Guderne førte, og det tilsvarende Liv, som skulde blive deres Dyrkere tildeel, det andet, opstaaet fra de asiatiske Religioner, Begrebet om Guddommen selv i sit Væsen og sin Virken, især forestilt som en Tre-Eenhed. Den sidste Betydning er at foretrække. De Symboler af en tilsvarende Form og af asiatisk Oprindelse, som forekomme paa reent græske Mynter, betegne efter al Sandsynlighed Triader i Guddommen og navnlig i Zeus's Guddom, nemlig det omtalte Triskele, som fra det sydlige Lilleasien var gaaet over til Sicilien og Nedreitalien⁷⁸⁾, og det ciliciske saakaldte Trique-

⁷⁷⁾ Rathgeber har ogsaa kaldt Tegnet paa Nr 10 med Kuglen i Midten: et Triquetrum, der sigter til den mystiske Gudstieneste. Leitzmanns Num Zeitung IV S. 100.

⁷⁸⁾ Hertugen af Luynes (Sur le culte d'Hécate p. 84 f.) og Beulé (Monnaies d'Athènes p. 22-23) have meent, at Triskele var Symbolet paa de 3 Maaneduginder, Artemis, Persephone og Athene, af hvilke den tredobbelte Hekate udviklede sig. Det er ikke usandsynligt, at det Triskele, som

tra⁷⁹⁾, som ogsaa træffes paa en Mynt fra Argos paa Peloponnes. Den asiatiske Forestilling om den øverste Gud som et tredobbelt Væsen var bleven forplantet til de græske Lande og overført paa Zeus, dog tilpasset til de græske Forestillinger om denne. Der var saaledes paa Borgen i Argos et gammelt udskåret Billede af Zeus, som havde 3 Øine, det ene midt i Panden, ved hvilke Pausanias⁸⁰⁾ antager, at Herredømmet i det Høie, i Havet og i Underverdenen var antydet; det er formodentlig denne Zeus, som er betegnet ved det nævnte Symbol paa Mynter fra Argos. I Korinth stod der i det Frie 3 Billedstøtter af Zeus ved Siden af hverandre, af hvilke den første intet Navn havde, den anden kaldtes Hypsistos, den tredie Chthonios⁸¹⁾; dette, at den første var navnløs, fører Tanken til de asiatiske Religionsideer om en fra Verden tilbagetrukken Guddom adskilt fra to sig aabenbarende og over det Skabte herskende Guder (s. ovenfor Anm. 56 om Mihir). Der gives græske Vasebilleder med herhenhørende Fremstillinger.⁸²⁾ Betragtes de foreliggende Mynter, viser Indholdet paa flere af dem hen til Zeus.

har Gorgonehovedet i Midten af de 3 Been, er at forklare saaledes; men Triskele paa Mynterne fra Lilleasien maa snarere antages at være Symbolet paa den øverste Guddom, Zeus-Baal, især som Solguddom. Det findes nemlig anbragt paa en phœnicisk Votivsteen som Baals Emblem, og den Skive eller Kugle, der ofte findes i Midten af samme, er Solens, ikke Maanens Tegn. Det har formodentlig for de mellem Lycien og Cilicien liggende Lande, Pamphylien, Pisidien og Isaurien, paa hvis Mynter det alene findes brugt, været det Symbol, der svarede til de tvende saakaldte Triquetra, der vare eiendommelige for Nabolandene.

⁷⁹⁾ At dette Tegn, som alene forefindes paa de græske Mynter, der prægedes af Fyrsterne i Olba, var et Emblem paa den tredobbelte Zeus(-Baal), kan sluttes deraf, at Zeus i Olba havde et gammelt og berømt Tempel, hvis Ypperstepræst tillige var Landets Regent.

⁸⁰⁾ Paus. II, 24, 5.

⁸¹⁾ Paus. II, 2, 7.

⁸²⁾ Angaaende Treheden i Zeus's Guddom tilligemed de til samme sigtende Fremstillinger og Steder hos de gamle Forfattere, see Creuzers Symbolik II S. 484-88, Panofka, Paucker og Curtius i Gerhards Archæol. Zeitung 1843 S. 54-55; 1851 S. 309-11, 377 og 380; 1852 S. 508-9; 1855 S. 10-12.

Den eleiske Mynt Nr 9 har Zeus's Hoved paa Adversen, og i Overeensstemmelse med denne finder man paa en anden Mynt fra Elis, ligeledes med Zeus's Hoved, 3 Tordenkiler paa Reversen⁸³). Paa Nr 2 er T anbragt imellem to Egeqviste, og Nr 8 har 3 Agern som Typ paa Adversen; Egetræet var som bekjendt helliget til Zeus (see Anm. 21). De 3 Tyrehoveder og de 3 Agern kunne antyde Triaden i Zeus's Guddom; med det 3 Gange gientagne T kan det ligeledes have været Hensigten, stærkere at fremhæve Treheds-Begrebet, saa at vi her have det udtrykt paa en dobbelt Maade. En saadan Symbolik svarer til Fremstillingen paa en græsk Vase, paa hvilken man ikke blot seer 3 Zeus-Figurer staaende ved Siden af hverandre, hver med Tordenkilen i den ene Haand, men alle tre tillige afbildede med tre Øine.⁸⁴) Det er imidlertid ikke usandsynligt, at dette Symbol, efter oprindeligt at have været særegent for Zeus som den øverste Guddom, ogsaa er blevet anvendt til at betegne andre guddommelige Triader. Saaledes kan det paa Nr 1, paa hvilken Halvmaanen er tilføiet paa Adv., og paa Nr 10, der paa Adv. har et Gorgonehoved, som var et Symbol paa Fuldmaanen og paa Hekate, sigte til en Forening af de 3 Maanegudinder eller den trefoldige Hekate, en Betydning, som formodentlig ogsaa maa tillægges det Triskele, der har Gorgonehovedet i Midten af de 3 Been⁸⁵). Endelig, naar der tages Hensyn til, at dette, enkelte eller tredobbelte, T alene forefindes paa Mynter fra Hellas og Peloponnes, og at de to andre Symboler af tilsvarende Form hver kun træffes en enkelt Gang paa Mynter fra Grækenland, nemlig Triskele paa en atheniensisk Mynt, der tilhører en meget ældre Periode⁸⁶), og det ciliciske paa en Mynt fra Argos, paa hvilken det synes at være optaget fra de

⁸³) En Guldmynt fra Pisa i Elis i Prokesch v. Ostens Samling, see Archäol. Zeitung 1853 Taf. 58, 10.

⁸⁴) Gerhards Archäol. Zeitung 1851, Taf. 27, 2, jvfr de Anm. 82 anførte Steder.

⁸⁵) See ovenfor Anm. 78.

⁸⁶) Beulé Monnaies d'Athènes p. 19 f.

argiviske Colonier i Cilicien, ledes man til at antage, at **T** i det egentlige Grækenland har været det Symbol paa en Guddoms-Triade, som svarede til Triskele i Storgrækenland og paa Sicilien.

Der staaer tilbage at giennemgaae Nr 11-16 og undersøge, hvorvidt **T** paa disse kan opfattes paa samme Maade som paa de foregaaende.

Nr 11. Denne Mynt er af C. Combe henført til Tirida i Thracien⁸⁷⁾, af Eckhel og Mionnet til Triikka i Thessalien⁸⁸⁾. Med mere Grund antog Sestini⁸⁹⁾, at den var præget i Tiryns i Argolis, idet han med Hensyn til Herakles's Hoved paa Adv. gjorde opmærksom paa, at Hercules af Ovid kaldes den tiryntiske Heros. Man kiender ikke andre Mynter fra Tiryns; der lader sig iøvrigt i og for sig intet indvende imod denne Classification. Men **T** kan ogsaa adskilles fra **Α**, og da frembyder der sig to forskellige Forklaringsmaader. Ligesom man paa Sicyons og Argos's Mynter finder Stadens eller Folkets Initial som Hovedtyp og ved Siden af samme forskellige accessoriske Typer og Øvrighedsnavne, kan man ogsaa her ansee **T** for Begyndelsesbogstavet af Myntstadens Navn og **Α** for Begyndelsen af Navnet paa en Øvrighedsperson; Mynten vilde da være at henhøre til een af de Stæder paa Peloponnes, hvis Navn havde **T** til første Bogstav. Men naar man sammenholder denne Mynt med Nr 2, finder man en iøinefaldende Overeensstemmelse; begge have et stort **T** med smaa Bogstaver tilføiede, og ligesom **T** paa Nr 2 er anbragt imellem 2 Egeblade, findes det her mellem 2 Drueklaser. Dette leder til at forklare **T** paa samme Maade som paa de foregaaende Mynter og til at antage **Α** for Navnet paa Prægestedet. Man har henført Mynter til en **Θ** Irene ved Sydkysten af Argolis⁹⁰⁾ og til en **Θ** Irrhesia

⁸⁷⁾ Mus. Hunter p. 337 ad tab. 60, 15.

⁸⁸⁾ Eckhel Doctr. II p. 47. Mionn. VI p. 636 n° 159.

⁸⁹⁾ Lett. num. IX p. 9.

⁹⁰⁾ Mionnet II p. 242-43, n° 89-91. Sestini Classes gen. p. 51.

i det ægæiske Hav⁹¹); men disse Mynter høre andetstedshen.⁹²) Begge Øerne ere meget smaa; de anføres ikkun ved Navn hos de gamle Forfattere, og man veed ikke, om der har ligget en By paa nogen af dem. Men der var to Steder i Messenien, som her kunne komme i Betragtning, det ene *Εἰλα*, Biergfæstningen paa den nordøstlige Grændse, det andet Byen Abia paa Sydkysten, som tidligere havde havt Navnet *Ἰση*⁹³). Denne sidste er formeentlig at foretrække; den havde et gammelt Herakles-Tempel, efter Sagnet opført af Abia, Herakles's Søn Hyllos's Amme, og Mynten kan ifølge den retrograde Skrift og Formen af Bogstavet **Ϡ** ikke være fra en senere Tid end det 5te Aarhundrede, hvilket passer vel dertil, at det var i en ældre Periode Abia havde havt Navnet *Ire*. Hvad Betydningen af **T** angaaer, kan det betegne Myntsarten Tritartemorion, da Mynten har omtrent samme Vægt som Nr 3 og 7, der formodentlig høre til denne Sort; men dersom man anseer **T** paa Nr 2 for et Symbol, taler Overeensstemmelsen med denne Mynt for, ogsaa her at opfatte det saaledes.

Nr 12-13. En lignende Mynt er af C. Combe og efter denne af Mionnet tillagt Øen Tenos.⁹⁴) Men disse ere i alle Henseender forskellige fra Tenos's øvrige Mynter, hvis Typer ere laante fra Øens to Hovedguddomme, Poseidon og Dionysos, og et stort Bogstav findes ikke brugt som Typ paa Mynter fra Øerne i Archipelagus. Hvad enten **T** antages at betegne Myntstaden eller det opfattes som paa de foregaaende Mynter, er det paa Peloponnes eller i de mellemste Provindser af Hellas, at Prægstedet maa søges.⁹⁵) Af Hovedet paa Adv. er det vanskeligt at bestemme, hvor Mynterne ere prægede. Hovedet paa Nr 12, som er i archaiserende Stiil og omhyggeligt udført,

⁹¹) Mionnet S. III p. 310, n° 2.

⁹²) See Eckhel Doctr. II p. 292 og Mionnet S. IV p. 270.

⁹³) Pausan. IV, 30.

⁹⁴) Mus. Hunter p. 318 ad tab. 57, 9. Mionnet S. IV, p. 410 n° 309.

⁹⁵) See min Afhandling i Vidensk. Selsk. Skr. 1857, Overs. Nr 7 S. 164.

synes paa Grund af sin Charakter og Halsbaandet at være kvindeligt; det paa Nr 13, af skiødesløst Arbeide, som røber en senere Tid, skal formodentlig fremstille den samme Person, skiøndt Trækkene ere ubestemte og det ikke tydeligt sees, om det ogsaa har Krands eller Halsbaand. Det ligger nærmest at antage, at en Localnymphé her er fremstillet. Et kvindeligt Hoved, undertiden med Haaret ordnet paa samme Maade, er almindeligt paa de ældste Mynter fra Arkadien og fra Phocis⁹⁶); ogsaa paa Sølvmynter fra Troezene finder man et Hoved med nedhængende Baghaar; de store Sølvmynter fra Stymphalus have et kvindeligt Hoved med Laurbærkrands. Det er ogsaa ubestemt, til hvilken Sort disse Mynter høre. Nr 11 passer ifølge sin Vægt, 0,92 Gr., bedst til en æginæisk Obol, og de to Exemplarer af Nr 12, skiøndt de kun veie 0,81 og 0,76 Gr., kunne neppe henføres til nogen anden Myntsort, da de ere af samme Typer og Størrelse; den lavere Vægt kan hidrøre fra, at de ere fra en senere Tid. Men naar der tages Hensyn til, at disse to Exemplarer grændse saa nær i Vægten til flere af de foregaaende Mynter, hvilke der er Grund til at ansee for Tritartemoria, er det ogsaa muligt, at alle 3 Stykker høre til denne Myntsort. Dersom T holdes for Begyndelsesbogstavet af Stadnavnet, maae disse Mynter, paa Grund af det kvindelige Hoved, helst ansees for prægede i Tegea i Arkadien eller i Troezene i Argolis; antager man derimod T for et Tritartemorion-Tegn eller for et Symbol, ligger det nærmest at henføre dem til Phocis, hvis Mynter baade indeholde et lignende kvindeligt Hoved og T.⁹⁷)

⁹⁶) Dette Hoved paa Phocis's Mynter har af Cavedoni (Bull. archeol. dell' inst. 1853 p. 93) og af Leake (Num. Hell. Eur. Gr. p. 93) været anset for Apollon; men Halsbaandet lader slutte, at det er kvindeligt, og det findes ogsaa anført som saadant hos Eckhel, Sestini, Mionnet og Andre.

⁹⁷) Dersom disse Mynter ere phociske, kan Hovedet forestille een af de ældste delphiske Sandsigerinder, Daphné eller Phemonoë (Paus. X, 5), eller den første Sibylla, Herophyle, der gav Orakelsvar ved Delphi (Paus.

Nr 14-18 ere utvivlsomt Mynter fra Tarent. Det er vistnok det simpleste, her at ansee **T** for Begyndelsesbogstavet af Tarents Navn; Fiorelli har ogsaa opfattet det saaledes.⁹⁸⁾ Det maa imidlertid bemærkes, at der ikke haves andre Mynter fra de græske Stæder i Nedreitalien, paa hvilke det første Bogstav af Stadnavnet er anbragt istedetfor en Typ. Naar disse Mynter i Henseende til Vægten, 0,22-0,128 Gr., sammenlignes med de andre tarentinske Mynter, viser det sig, at de kunne være Tartemoria.⁹⁹⁾ Der er adskilligt, der taler for at opfatte **T** som Tegn for denne Myntsort. Det findes ikke paa større Mynter fra Tarent end disse. Ifølge Volus. Mæcianus blev en Teruncius ($\frac{1}{4}$ As) betegnet ved **T**; paa Lucerias Mynter findes oftere et **T**, som synes at være et Værdi-Mærke, og som af Mommsen antages at have denne Betydning.¹⁰⁰⁾ Teruncius var desuden Navnet for en lille Sølvmynt, som udgiorde $\frac{1}{4}$ af en Libella, der blev udpræget for at giælde lige med en As af Libralvægt. Mommsen mener, at Libella havde Vægten af en Skru-

X, 11); paa Mynter fra Gergithus i Mysien findes den hellespontiske eller gergithiske Sibyllas Hoved ligeledes afbildet med Laurbærkrands og Halsbaand (Steph. Byz., Sestini Lett. di cont. I, lett. 13).

⁹⁸⁾ Monete di citta greche, p. 16.

⁹⁹⁾ Da der finder en saa stor Forskiellighed Sted i disse smaa Mynters Vægt, som overhovedet i Vægten af de tarentinske Mynter af eens Sort, og da det ikke engang er afgjort om Tarents største Mynter, der variere fra 8 til 6 Grammer, ere svære Drachmer eller lette Didrachmer, er det ogsaa muligt, at vi her have Trihemitartemoria, jvfr Anm. 50 og 51. I dette Tilfælde kunde de 3 Kugler, som stedse ere tilføiede, betegne 3 Hemitartemoria (eller 3 Chalkus, $\frac{1}{2}$ Obol). Avellino antager, at Kuglerne paa Tarents Mynter ere Værdi-Mærker (Bull. Napol. II, 1844, p. 42). Paa en Sølvmynt, der paa **R**. istedetfor en Typ har 5 Kugler, er det rimeligt, at Kuglerne have denne Betydning (Fiorelli Mon. di citta gr. tav. I, 13, p. 15 not. 21). Men om de fleste af de Mynter, der indeholde Kugler, nemlig om dem med en Kantharus eller med to Halvmaaner til Typ, lader det sig ikke antage; thi hine indeholde snart 5, snart 3, snart 2 Kugler, disse snart 2, snart 4 Kugler, skjøndt Vægten omtrent er eens, og man træffer ofte et andet Antal Kugler paa den ene end paa den anden Side af Mynten.

¹⁰⁰⁾ Römisches Münzwesen S. 405-6.

pel (scripulum) Sølv, som var liig 1,12 Grammer, og at Sølvmynterne fra Alba og Signia i Latium ere Libellæ og halve Libellæ (Sembellæ), da deres Vægt passer dertil¹⁰¹); en Teruncius maa da omtrent have havt samme Vægt som disse smaa tarentinske Mynter: Hertil kommer endnu den Overeensstemmelse, som finder Sted med de smaa Sølvmynter fra forskellige Stæder i Storgrækenland, der have et H til Typ, rimelig som Hemioboltegn, see S. 184. Spørges endelig, om der er nogen Grund til at opfatte T paa disse Mynter som et Symbol, maa det bemærkes, at en anden af Tarents smaa Sølvmynter har et liggende Kors til Typ¹⁰²), hvilket maa ansees for et helligt Symbol, ligesom de andre korsformede Tegn og Pentagonen, der ere anbragte som Typer paa Nedreitaliens Mynter; men der lader sig anføre imod denne Opfattelse, at alle de andre Mynter, paa hvilke T kan betragtes som et Symbol, ere fra det egentlige Grækenland.

Secretairen anmeldte, at en Afhandling til Besvarelse af den filosofiske Priisopgave, med Motto: »Sanguis Martyrum est semen ecclesiae«, var afgivet til den filosofiske Klasses Bedømmelse.

En Afhandling til Besvarelse af Priisopgaven for det Classenske Legat om Tørven, med Motto: »Stilstaaen is achteruitgaen«, og en Besvarelse af den anden Priisopgave for det Classenske Legat, om Midlerne til at give Træet en større Varighed, med Motto: »Et suspensa focus explorat robora fumus«, ere begge indleverede efter Udløbet af den fastsatte Frist. Da imidlertid ingen andre Concurrenter havde meldt sig, besluttede

¹⁰¹) Anf. St. S. 316 og 388.

¹⁰²) Carelli Tab. CXVIII, 371.